

SPROG & SAMFUND

Nyt fra
Modersmål-Selskabet
23. årgang nr. 1
Marts 2005

**Indhold: Formanden skriver 3 · Selskabets kanon 4 · Bogmessens kanon 5
Kanonkonkurrencen 6 · Den danske sang 8 · Recitativer 10 · Bøger 12 · Jubilæumstale 13
Fra kassereren 14 · Journalistprøve 15 · Det smukkeste ord 16 · Generalforsamling 16**

Recitativ:

Sang:

Sangen

Efter at have sunget Modersmål-Selskabets pris i efteråret er det nu forårstid til at afslutte kapitlet om kanon og se på de initiativer, som Selskabet tog med henblik på at bifalde og udfylde en sang- og salmekanon. Få ord har udløst så meget temperament i kulturdebatten som kanon. En lille del med tronstol i eliten har erklæret enhver kanonide sin foragt og set den som en fantasiløs spændetrøje, mens de fleste er gået til begrebet som til en god selskabsleg – og netop i legen burde man kunne finde det positive i en kanon, der ikke blot forsøger at koncentrere kvalitet og identitet, men tvinger den enkelte til at argumentere og sætte sig ind i nyt stof. Debatten om kanoner og deres indhold kan

være kilden til selvforståelse frem for udsigten til dogmatisme. Det ligger indbygget i selve det, at der overhovedet er debat.

Dette nummer bringer listen over de sange og salmer, som Selskabet har udvalgt på baggrund af interne diskussioner og det materiale, der fremkom under stor medleven på bogmessen, og den konkurrence, som Sprog&Samfund udskrev i sidste nummer, præsenterer vinderforslaget. Kanonafsnittet rundes af med en artikel om recitativer, som det fremgår af ovenstående illustration, og en artikel om populærmusikkens idoler og deres behandling på godt og ondt af mange af de sange, der kom højt på kanonens hitliste.

SPROG & SAMFUND

er medlemsblad for Modersmål-Selskabet og udsendes i 4 numre årligt. Abonnement for ikke-medlemmer 90 kroner.

Oplag: 1200 eksemplarer.

BLADUDVALG:

Jens Møller Nielsen (form.)

Ingrid Carlsen

Henrik Munck

ANSVARSHAVENDE REDAKTØR:

Michael Blædel

Asserbohusvej 31,

3300 Frederiksværk

tlf. 47 74 62 61

blaedel@wanadoo.dk/

red@modersmaal.dk

LAYOUT:

Joanne Hummerston

REPRO OG TRYK:

Clausen Offset

ISSN 0108-433 X

Artikler, der offentliggøres i Sprog og Samfund, tegner ikke nødvendigvis Selskabets holdning. Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Modersmål-Selskabet har til formål at virke for bevarelse og udvikling af modersmålet som en grundlæggende forudsætning for dansk kultur og folkestyre. Dette tilstræbes ved:

1. At vække forståelse for betydning af en klar, udtryksfuld og varieret anvendelse af sproget i tale og skrift – med respekt for dialekterne

2. At formidle kendskab til forskning og uddannelse vedrørende det danske sprog.

Medlemskontingent er 225 kr. årligt, for uddannelsessøgende og pensionister 150 kr. (Portogebyr – udlandet: 50 kr.)

Giro 6 67 69 01.

Internet: www.modersmaal.dk

MODERSMÅL-SELKABETS BESTYRELSE:

FORMAND:

Lektor, mag.art. Bent Pedersbæk Hansen,
Gadestævnet 35, 2650 Hvidovre, tlf. 3647 4065,
e-mail: bp@modersmaal.dk

NÆSTFORMAND:

Stud.mag. Kenn Hansen,
fax 3920 7760, e-mail: kh@modersmaal.dk

KASSERER:

Dir. Niels Jørgen Ebbensgaard,
Skovholmsvej 1, 3300 Frederiksværk, tlf. 4774 6172,
e-mail: nje@modersmaal.dk

ØVRIGE BESTYRELSE:

Kontorassistent Ingrid Carlsen,
Ammendrupvej 33, 3200 Helsinge, tlf. 4879 8771,
e-mail: ic@modersmaal.dk

Lektor, cand.mag. Arne J. Hermann,
Lauggårds Vænge 36, 2860 Søborg, tlf. 3956 2074

Cand.mag. Gerda Thastum Leffers,
Skolebakken 81, 2830 Virum, tlf. 4585 7644,
e-mail: gtl@modersmaal.dk

Cand.oecon. Henrik Munck,
Farumgårds Allé 3, 3520 Farum, tlf. 4495 2243,
e-mail: hm@modersmaal.dk

Marketingchef Søs Stadil Palm,
Skovvej 113, 2920 Charlottenlund, tlf. 3963 0213,
e-mail: ssp@modersmaal.dk

Seminarielektor Claus Tilling,
Islevhusvej 36, st., 2700 Brønshøj, tlf. 3828 6648,
e-mail: ct@modersmaal.dk

SUPPLEANTER TIL BESTYRELSEN:

Stud.mag. Lasse Bruun,
Marstalsgade 1, 1.tv., 2100 Kbh. Ø, tlf. 4035 2266,
e-mail: lb@modersmaal.dk

Journalist, stud.mag. Jens Møller Nielsen,
Nordre Fasanvej 249, st.tv., 2200 Kbh. N,
tlf. 2685 9800, e-mail: jmn@modersmaal.dk

MODERSMÅL-SELKABETS SEKRETARIAT:

Birte Iversen,

Engerødvej 34, 3200 Helsinge, tlf. 4879 6352,
e-mail: sek@modersmaal.dk

Send evt. e-mail-adresse til sekretariatet.

Morgensang og udenadslære

AF BENT PEDERSBÆK HANSEN

Modersmål-Selskabet støttede fra begyndelsen tanken om en kanon og bidrog med et forslag til en kanon for sange og salmer, som vi her i marts måned giver videre til undervisningsminister og uddannelsesudvalg, efter at dels læsere af S&S, dels besøgende på vores stand på bogmessen har haft lejlighed til at give deres besyv med.

Undervisningsminister Ulla Tørnæs afviste i Berlingske Tidende (7/10-2004) ideen om en kanon for sange og salmer, men tilkendegivelser fra medlemmer viste opbakning til den, så derfor turde bestyrelsen gå videre med den bl.a. på bogmessen. Her blev vi udsat for en del spørgsmål, der kom bag på os, og som vi ikke havde drøftet. Hver især måtte derfor improvisere svarene.

“Vil I så også have morgensangen genindført i skolerne?”, var det hyppigste spørgsmål og det letteste at besvare: Ja, så sandelig, jo før, jo bedre!

En del skoler har allerede gjort det, og erfaringerne herfra er positive: Børnene elsker det. Her får de et lille frikvarter, hvor de ikke skal tage stilling, være bevidste og kritiske, men bare kan udfolde sig. “Septembers himmel er så blå / dens skyer lyser hvide,” mere enkelt kan det ikke siges, men sæt en smuk melodi til og syng det sammen med andre og helst flere gange, så tager den virkelige himmel farve af sangen og bliver endnu mere blå. Nogen har udtrykt noget på en heldig måde (for nu ikke at sige det mere højtideligt), og det får de syngende børn foræret på en fornøjelig måde. En bedre form for sprogtilegnelse kan ikke tænkes.

“Skal børnene så også til igen at lære salmevers udenad?”, var et andet genkommende spørgsmål, og her kom bestyrelsen virkelig på en prøve; ingen af os turde umiddelbart gå ind for noget så umoderne og kontroversielt.

Ingen tanke skal dog være så dristig, at vi ikke tør tænke den igennem.

De, der har prøvet udenadslæren, vil huske, at det

godt nok var besynderlige ting, man kom ud for, og at det bestemt ikke var lysten, der drev værket. “Lad fare mørkets drot / med løgn og mord og spot.” Jeg kan stadig smile, når jeg genkalder mig selv som otteårig siddende ved køkkenbordet med salmebogen foran: ned og læse en linje, så papir over teksten og sige den højt, så næste linje, så sige to linjer højt.

For læreren må det også have været en pædagogisk udfordring. Først skal ordet “drot” forklares; med “mørkets drot” er vi allerede langt inde i teologien, og der er mange vers i den salme.

Til hvad nytte? Var det ulejligheden værd?

Selv om man ofte var ved at fortvivle, var der også en stor tilfredsstillelse forbundet med udenadslæren, for belønningen faldt prompte, der var ikke langt mellem indsats og belønning, for det viste sig jo som regel, at man godt kunne. Vel var det hårdt, linie for linie og vers for vers af noget, som man måske ikke engang forstod, men

hvert vers lært var også en lille sejr, som senere kronedes i offentligheden, når man i kor med tre sidekammerater liredede det af i klassen.

Jeg vil hævde, at vi lærte at lære af det, og det er jo noget meget fint i moderne pædagogik. En erfaring blev indarbejdet, nemlig at man godt kan, men at det kræver arbejde; der er ikke nogen vej uden om, det nytter ikke at drømme eller lægge salmebogen under hovedpuden, man må sætte sig ned for sig selv og bruge den tid, det tager, gentage og gentage, indtil man kan.

På samme måde som folk, der vil lære at spille klaver eller blive gode til en sport, må gøre det. Den erfaring kom én til gode senere i skolelivet, for der er hele tiden noget, man må tilegne sig bid for bid for at lære det og for at forstå det: fremmedsprogene, matematik, fysik. Overalt er det det samme: først kommer første vers, så kommer andet vers.

Så jo, udenadslæren fortjener fornyet eftertanke og eksperimenter.

Modersmål-Selskabets sang- og salmekanon

AF HENRIK MUNCK

Modersmål-Selskabets formand gav bolden op, da han i Sprog & Samfunds september-nummer 2004 foreslog at lade litteraturkanonen blive suppleret med en sangkanon bestående af 10-20 danske sange og hertil en salmekanon med i hvert fald 10 af de mest almindelige salmer. Forslaget blev uddybet gennem indlæg i flere dagblade og fagbladet Folkeskolen. På Selskabets stand på Bogmessen i Forum i november 2004 deltog besøgende i en afstemning med udgangspunkt i inspirationslister med 30 sange og 30 salmer. På dette grundlag har Selskabets opstillet sit forslag til en dansk sang- og salmekanon.

Hvorfor netop disse 20 sange og 10 salmer? Fordi de som en del af kulturarven repræsenterer et udsnit af den danske sang- og salmeskat, der afspejler dagens og årets gang i natur og kirke samt hverdag og fest i Danmark. Præget gennem slægt, hjemegn og skolegang bærer hver enkelt på sin egen kanon, men de 20+10 er tænkt som et fælles udgangspunkt, der bør give inspiration til at supplere med både egne og lokale eksempler.

20 sange

1. Danmark, nu blunder den lyse nat
(Thøger Larsen, 1914)
2. Den danske sang er en ung, blond pige
(Kai Hoffmann, 1924)
3. Der er et yndigt land
(Adam Oehlenschläger, 1823)
4. Det er hvidt herude (St.St. Blicher, 1838)
5. Det er i dag et vejr (Ludvig Holstein, 1895)
6. Det var en lørdag aften (Folkevisen)
7. Du danske sommer, jeg elsker dig
(Thøger Larsen, 1923)
8. Hvem sidder dér bag skærmen
(Jeppe Aakjær, 1905)
9. Hvor smiler fager den danske kyst
(Johannes V. Jensen, 1925)
10. I Danmark er jeg født (H.C. Andersen, 1850)
11. I skovens dybe, stille ro (Fritz Andersen, 1864)

12. Jeg ser de bøgelyse øer (L.C. Nielsen, 1901)
13. Jylland mellem tvende have
(H.C. Andersen, 1859)
14. Marken er mejet, og høet er høstet
(Adolph Recke, 1868)
15. Ole sad på en knold og sang
(Jeppe Aakjær, 1899)
16. Se, det summer af sol over engen
(Holger Drachmann, 1897)
17. Svantes lykkelige dag (Benny Andersen, 1972)
18. Solen er så rød, mor (Harald Bergstedt, 1920)
19. Vi elsker vort land
(Holger Drachmann, 1885)
20. Vort modersmål er dejligt
(Edvard Lembecke, 1859)

10 salmer

1. Altid frejdig, når du går (Chr. Richardt, 1867)
2. Dejligen er den himmel blå
(N.F.S. Grundtvig 1810)
3. Dejligen er jorden! (B.S. Ingemann, 1850)
4. Den signede dag med fryd vi ser
(N.F.S. Grundtvig, 1826)
5. Det er så yndigt at følges ad
(N.F.S. Grundtvig, 1861)
6. I østen stiger solen op (B.S. Ingemann, 1837)
7. Nu falmer skoven trindt om land
(N.F.S. Grundtvig, 1844)
8. Op! al den ting, som Gud har gjort
(H.A. Brorson, 1734)
9. Se, nu stiger solen af havets skød
(Jakob Knudsen, 1891)
10. Vær velkommen, Herrens år
(N.F.S. Grundtvig, 1849)

**Ord får dig til at tænke en tanke.
Musik får dig til at føle en følelse.
En sang får dig til at føle en tanke.**

E.Y. HARBURG (1898-1981),
AMERIKANSK SANGSKRIVER

Bogmessens kanon-konkurrence

Besøgende på Modersmål-Selskabets stand på Bogmessen i Forum den 12.-14. november 2004 blev opfordret til at bidrage med deres egne forslag til Selskabets oplæg til en kanon med danske sange og salmer.

På en udleveret stemmeseddel kunne der afgives forslag til fem sange og fem salmer. Til inspiration til de individuelle kanonforslag var fremlagt alfabetiske lister over 30 danske sange og 30 danske salmer. Hver time blev der blandt de afleverede stem-

mesedler udtrukket en vinder af et gratis eksemplar af en af Selskabets årbøger.

I alt 167 besøgende deltog i konkurrencen. Heraf valgte de 112 alene ud fra inspirationslisten, mens de øvrige 55 bidrog med forslag om i alt 57 andre sange og 33 andre salmer. Nedenfor er vist inspirationslisternes 30 sange og 30 salmer opført i rækkefølge efter de optalte stemmer. Samtidig er i alfabetisk orden nævnt et udvalg af de foreslåede andre sange og salmer.

Listen med 30 sange

1. I Danmark er jeg født	65
2. Danmark, nu blunder den lyse nat	64
3. Der er et yndigt land	54
4. Du danske sommer, jeg elsker dig	47
5. Vi elsker vort land	43
6. I skovens dybe, stille ro	40
7. Den danske sang er en ung blond pige	34
8. Det er i dag et vejr	34
9. Jylland mellem tvende have	34
10. Hvem sidder der bag skærmen	26
11. Jeg ser de bøgelyse øer	26
12. Hvor smiler fager den danske kyst	25
13. Sneflokke kommer vrimlende	25
14. Det er hvidt herude	21
15. Se, det summer af sol over engen	21
16. Vort modersmål er dejligt	20
17. I sne står urt og busk i skjul	18
18. Jeg ved, hvor der findes en have så skøn	18
19. Marken er mejet, og høet er høstet	18
20. Den kedsom vinter gik sin gang	15
21. Det var en lørdag aften	15
22. Nu lyser løv i lunde	14
23. Grøn er vårens hæk	11
24. Jeg elsker de grønne lunde	11
25. Snart dages det brødre, det lysner i øst	10
26. Når vinteren rinder i grøft og i grav	9
27. Venner, ser på Danmarks kort	9
28. Jeg bærer med smil min byrde	9
29. Ole sad på en knold og sang	8
30. En sømand har sin enegang	1

Listen med 30 salmer

1. Dejlig er jorden	76
2. I østen stiger solen op	68
3. Nu falmer skoven trindt om land	65
4. Den signede dag med fryd vi ser	55
5. Se, nu stiger solen af havets skød	55
6. Altid frejdig, når du går	51
7. Op! al den ting, som Gud har gjort	42
8. En rose så jeg skyde	37
9. Vær velkommen, Herrens år	36
10. I al sin glans nu stråler solen	28
11. Hil dig, frelser og forsoner	27
12. Lysets engel går med glans	25
13. Dejlig er den himmel blå	22
14. Den yndigste rose er funden	20
15. Morgenstund har guld i mund	19
16. Glade jul, dejlige jul	18
17. Fred hviler over land og by	17
18. Julen har bragt velsignet bud	16
19. Nu titte til hinanden de favre blomster små	16
20. Et barn er født i Betlehem	15
21. Det er så yndigt at følges ad	10
22. Kimer, I klokker	10
23. Nu vågne alle Guds fugle små	10
24. Vor Gud Han er så fast en borg	10
25. Lær mig, nattens stjerne	9
26. Velkommen igen, Gud engle små	9
27. Alt, hvad som fuglevinger fik	8
28. Vågn op og slå på dine strenge	6
29. Giv mig, Gud, en salmetunge	4
30. Den mørke nat forgangen er	2

Forslag om andre sange

Blæsten går frisk over Limfjordens vande • Børn og ældre i samlet kreds • Der er ingen ting i verden så stille som sne • Det haver så nyligen regnet • Det lysner over agres felt • En yndig og frydefuld sommertid • Farvel min velsignede fødeby • Flyv fugl flyv over Furesøens vove • Fordum var der fred på jorden • Frydeligt med jubelkor • Han kommer med sommer • Hist hvor vejen slår en bugt • Hvad var det dog, der skete • Hvad vindes på verdens vidtløftige hav • Hvor smiler fager den danske kyst • Højt fra træets grønne top • Hør den lille stær • Jeg elsker den brogede verden • Jeg en gård mig bygge vil • Jeg ved en lærkerede • Jeg vil male dagen blå • Jeg vælger mig april • Jyden han æ stærk og sej • Min fødestavn er lyngens brune land • Nu er dagen fuld af sang • Når jeg ser et rødt flag smælde • På

tavebondens ager • Se dig ud en sommerdag • Sig nærmer tiden, da jeg må væk • Sol er oppe skovens toppe • Solen er så rød mor • Som en rejselysten flåde • Spurven sidder stum bag kvist • Velkommen i den grønne lund.

Forslag om andre salmer

Barn Jesus i en krybbe lå • Befal du dine veje • Blomstre som en rosengård • Gud ske tak og lov • Gør døren høj, gør porten vid • Her vil ties, her vil bies • Jeg kender et land • Julen har englelyd • Krist stod op af døde • Lille Gud barn, hvad skader dig • Nu ringer alle klokker mod sky • O, kristelighed • Sorrig og glæde de vandre til hobe • Tag det sorte kors fra graven • Udrust dig helt fra Golgata • Under dine vingers skygge • Vor Herre Krist • Er lyset for de lærde blot • Skyerne gråne.

Konkurrencens vinder

I Sprog&Samfunds konkurrence om et velmotiveret kanonforslag faldt valget på Karen Frandsen, Sallevvej 6, 4622 Havdrup. Karen Frandsens kommenterer her sit valg

10 salmer

Efter min mening skal en kanon dække både et vist spænd af år, kirkens højtider, året dvs. især efteråret, da de kirkelige højtider jo falder om foråret, og endelig dag-aften. Og endelig mener jeg, at de 4 store salmedigtere: Kingo, Brorson, Ingemann og Grundtvig bør repræsenteres.

1. Sorrig og glæde

– Kingo 1681, et gammelt, men smukt sprog

2. Her kommer, Jesus, dine små

– Brorson 1732, det var en af de første julesalmer, jeg lærte i skolen ...

3. Dejlig er jorden

– Ingemann 1850, en smuk salme, der ikke kun bruges til jul, og som også har inspireret vidt forskellige sangere.

4. Velkommen igen Guds engle små

– Grundtvig 1825 – jeg mener, at Grundtvig skrev salmen en julemorgen efter en lang trælsom julenat, og der findes vel ikke dejligere julesalme? Jeg har engang set nogle meget smukke illustrationer til salmen. Den skal med!

5. Den signede dag

– Grundtvig 1826. I salmebogen hører den til afsnittet 'Gudstjenesten', men den er meget brugt – ved forskellige anledninger.

6. Nu titte til hinanden de favre blomster små

– Ingemann 1837 – hører til under 'Dagen'. Når jeg har valgt lige netop den af alle de mange dejlige morgensange, er det, fordi den blev spillet hver morgen, da jeg var barn – af min bedstefar på cello. Til minde om ham!

7. I al sin glans nu stråler solen

– Grundtvig 1843. Pinsesalmen, der sammen med Du som går ud fra den levende Gud, Grundtvig 1837, bare er Pinsen.

8. Hil dig frelser og forsoner

– Grundtvig 1837 (Arnulf af Louvain før 1250) – en af vores smukkeste og mest jævne påskesalmer.

9. Vi pløjed og vi så'de

– Jakob Knudsen 1891 (Claudius 1783 og Campbell 1861) – denne efterårssang/takkesang hører naturligt med i rækken.

10. Mørket skjuler jorderige

– Kingo 1689, en påskesalme i et sprog fuldt af saft og kraft.

Disse 10 salmer kan opstilles efter forskellige kriterier: årstal, forfatter, begivenhed – eller forslagsstillers personlige smag. Eller helt tilfældigt! Blot der er 10.

10 sange

Efter min mening bør denne kanon indeholde sange, der dækker ca. 200 år, den skal helst rumme landskab, glæde, sorg, sjæl ... og meget, meget mere

1. Hr. Peder kasted' runer over spange

– Henrik Hertz 1837 – jeg troede egentlig, det var en gammel folkevis, og derfor blev den valgt.

2. En yndig og frydelig sommertid

– det er en gammel almuevis.

3. I østen stiger solen op

– Ingemann 1837 – en dejlig morgensang, den første børnene lærte i skolen i min tid (1948).

4. Blæsten går frisk over Limfjordens vande

– Erik Bertelsen 1939 – en dejlig sang, der beskriver den smukke Limfjordsegn. (Jeg synger den, hver gang jeg er der).

5. Et jævnt og muntert virksomt liv på jord

– Grundtvig 1939 – ingen kan som Grundtvig skrive smukt og rammende om enhver begivenhed, her livet – og sjælen i det.

6. Du danske mand af al din magt

– Drachmann 1906 – en majestætisk og stolt sang til danskerne ...

7. Hvem sidder der bag skærmen

– Åkjær 1905 – om den fattige mands elendighed – og verdens utak for hans indsats!

8. Jeg ved en lærkerede

– Harald Bergstedt 1921 – en yndefuld lille sang om et at naturens vidundere, en fuglerede.

Og så slutter jeg med 2 lidt anderledes sange:

9. En lille nisse rejste

– denne søde gamle børnesang bør være med i en samling på 10 danske sange. Jeg kender ikke dens oprindelse.

10. Floden er gammel og floden er ung

Benny Andersen 1976 – vores nulevende nationalskjald får lov at slutte rækken af danske sange. Denne sang er jævn og med et indhold, der er en nationalskjald værdigt!

Svensk forbindelse

Modersmål-Selskabet udveksler blade både med det svenske sprognævn ("Språkvård") og med vort svenske søsterselskab, Nya Tungomålsgillet, ("Målföret").

Begge blade er særdeles læseværdige og oplysende for sproginteresserede. Vi søger blandt medlemmerne en person, som vil påtage opgaven regelmæssigt at læse disse blade og med mellemrum orientere læserne af S&S om den svenske sprogdebat.

Brev eller mail til formand Bent Pedersbæk Hansen.

Kollektivet og den ægte troubadour

Mens idolerne omfavner den danske sangskat, er det eneren Thomas Kjellerup, der løfter sproget

AF MICHAEL BLÆDEL

Det er lidt af et paradoks, at en hel generation i disse år tager flere engelske ord ind i sit daglige sprog end nogensinde, mens dens musikidoler indspiller på dansk som aldrig før.

Omvæltningen tog fart, da Benny Andersen og Povl Dissing udsendte "Svantes Viser" i 1973. Pludselig kunne der synges en moderne sang på dansk, selv om den sande original Povl Dissing havde gjort det hele tiden. Svante banede vejen, og frem myldrede de, rock- og beatmusikerne med ny fornemmelse for at bruge sproget, og de, der ikke var nye, forlod de gamle formler og sprang med på vognen. Peter Belli konverterede fra Hithouse til Home Mobile og tog "You Better Move On" og Thøger Olesen på ordet. Det var blevet legitimt at synge dansk. Holdbare musikere erobrede den ny scene med vitalitet. TV2 med Steffen Brandt, Gnags med Peter A.G. Nielsen, Gasolin med Kim Larsen, og der var Shu-bi-dua, der, før de lød som ekkoer af sig selv, lavede vittigt sprogligt pjat, mens Bamse lavede vittigt sprogligt plat. Og der var Sebastian med nye toner i filmmusikken, Niels Hausgaard gav dialekten nyt liv og C.V. Jørgensen satiren snert. Og der var alle pigerne, der fik mod og kunne: Anne Linnet i mange forklædninger, Sanne Salomonsen uden, Lis Sørensen, Søs Fenger, Eva Madsen og Anne Dorthe Michelsen både i Tøsedrengene og som solist. Det var faktisk et revolutionerende modspil til Dansk-toppens halvfabrikata og statens festblanketter i Giro 413. Tak er kun et fattigt ord. Såmænd.

Og så gik der tid med det. Gode sange, personlige udtryk. Sproget brugt og nytænkt. En kultur havde etableret sig.

Op mod årtusindskiftet var musikscenens unge himmelstormere blevet ældre, åbenbart parate til et nyt musikliv, da smarte operatører i branchen fandt

på at dykke ned i den nationale sangskat, dens uanede forråd af sange, salmer og højtidsmanifeste, der havde ligget hen som endegyldige fortolkninger af især Aksel Schiøtz og stort set kun blev genoplivet uden for den kommercielle branche af kirkesangere og –kor. Nu skulle nationalsangene ud af klenodieskabet og ind på hitlisterne.

Kollektivet

Mange følte sig kaldet. Populærmusikkens koryfæer marcherede ind i skovens dybe stille ro for at give et bidrag til selvforståelsen og kom højstemte tilbage med et katalog, der ikke forbigik meget. Det gode ved initiativet var, at idolerne kunne forsyne sit publikum med store sange og melodier, som en morgensangsforsømt generation stort set ikke kendte. Måske bortset fra en enkelt, som nyder den sært bevægende ære at blive maltrakteret af 40.000 sprukne klaphatte i Parken et par minutter før Olsenbanden går i aktion. Det er i øvrigt netop med baggrund i dette symbol i denne sammenhæng, som ritual i Don Øs tempel, at Arne Melchior elers velmotiverede tanke om at udskifte "Der er et yndigt land" med "I Danmark er jeg født" var dømt til nederlag. Der vil aldrig være folkelig forståelse for at krænke nationalfølelsen i en landskamp. Så betyder det ikke noget, at dele af teksten er sort snak.

Det er den ikke i mange af de andre sange, der kom på repertoire. Til gengæld har det knebet lidt med overbevisningen. Og den tekniske kunnen. Der har været for meget af en karakterløs andægtighed over ekskursionerne i den store sangbog og for lidt nerve. Sproget er blevet genoplivet, men en smule blodfattigt. Mere Siel end stil, mere trend end trang, og uden for denne omfavelse er der så Kim Larsen, der udgør sit eget problem i sammenhængen ved på den ene side at fange et kæmpepublikum, hvad de massive salgstal bevidner, og på den anden side tage på opgaven med en nonchalance, der dementerer hans erklærede respekt for materialet. Man kan nok høre, at teksten siger ham noget i fortolkningen af Blichers "Sig nærmer tiden", men problematisk er det, når bovporten åbnes på Larsens Plads, så Oluf Ring, Mogens Lorentzen og Emil Norman lyder som hinandens synonyme. Og det

generer jo ikke Kim Larsen at snuppe et ord her og der, så teksten passer til rytmen.

Det svarer til at beskære lærredet, hvis rammen er for lille. Det positive i modefænomenet trods de æstetiske indvendinger er imidlertid, at det bringer en ny fortrolighed til de tekster og melodier, som med stor selvfølge indfinder sig på diverse kanoner, som det ses andetsteds i bladet, og som kun har været gemt i misforstået respekt for de klassiske fortolkninger. Og kan man blive lidt udmattet af et kollektiv med klippekort til alle genrer, er der jo heldigvis troubadouren med sin egen sang og sin egen klang. Thomas Kjellerup.

Troubadouren

Thomas Kjellerup skrive nogle af de bedste sange i de seneste ti år, med udgangspunkt fra Esbjerg og nu Odder og med en position lidt uden for mediæræsets projektører og de utålmodige hitlister. Han står med sin guitar alene på scenen over for et trofast publikum til udsolgte koncerter, men akkompagneres på pladerne af håndplukkede musikere, fortrinsvis på akustiske instrumenter, undertiden med sofistikeret supplement af sax, jødeharpe, obo og fløjte. Genremæssigt befinder Thomas Kjellerup sig, hvis der skal etikette på, et sted mellem visen og countrymusikken. Vi er lysår fra Dansktoppens forstadier til det hvide snit, men country er der i

musikken, så sandt som Thomas Kjellerup bestandigt er på rejse i velkendte landskaber, fysisk og mentalt for at sanse skiftende årstider og døgnets rytme, fra det tidligste morgengry til skumringens melankolske skær. Et gemyt kan aflæses i titlerne: "Den gamle station", "Et lille glimt af fjorden", "Nu kommer dagen stille", "Men

tiden går", "Hver morgen", "Dage som denne", "Aftenstemning med svaner" og mange flere. Melodierne, den ene bedre end den anden, og der er mange, smyger sig om teksterne og bliver uadskillelige fra dem. Og som den ægte poet finder han det store i det små og siger det enkelt med en kærlighedserklæring som "Jeg gi'r min sang til Anni/og la'r en rose følge med/og en vase med lidt vand i/så hun kan sætte den et sted". (Fra "Anni's sang", 1991) – eller tolker forholdets skrøbelighed efter natten før afskeden: "Du har lagt en rose på min skjorte/for vi ved det begge to/jeg kan aldrig – aldrig blive borte/men heller aldrig falde helt til ro." (Fra "Et lille glimt af fjorden", 2002). Og helt smertefuldt kan det blive i den hudløse "Festen er forbi" (1991).

I det omfattende katalog er der selvfølgelig apo-teoser, med patos i "Bjørnen vågner", men helst fra stunder, hvor en stemning er veltilpas og afslappet, som i det impressionistiske billede "Bedstefar sover"(1997), et erindringsblik fra barndomsgården, eller i "Sommerhus" (1999) en efterårsdag, hvor man har glemt at købe det halve og kan klare sig for mindre, end der er. Stjernestunder beskrevet i beåndede øjeblikke, mens verdenen omkring holder en lille pause. Sproget foldet ud, enkelt og musikalsk.

Den bærende tone og det gennemgående tema er dog vemoden i den rastløse troubadours søgen efter det tætte nærvær, som han alligevel ikke vil holdes fast i, fordi uroen tvinger ham af sted mod nye grænser og svar, beskrevet i mange af sangene og samlet endegyldigt i "Jeg må bevæge mig" fra 2002: "Vi har delt så mange tanker i din blå køkkenkrog/med tændte lys på bordet og med hjertet udenpå/og du ved jeg elsker hvert sekund af vores aft'ner her/men i morgen ved du aldrig hvor jeg er". I det skrøbelige valg mellem at ville blive og bryde op, mellem angsten for det statiske i forholdet og søgen efter det, som var, mellem udlængsel og hjemve – i disse skæringspunkter skriver Thomas Kjellerup sine smukke sange om troubadouren, der søger mod det fjerne, men altid vender hjem, måske for at finde pizzabarens servitrice, der forsvandt som et drømmesyn, eller hende, der satte spor af tårer på puden, før hun faldt hen, i hvert fald hjem

Thomas Kjellerup

til det gamle hus, hvor han ridsede sit navn i bordet for længe siden, ("Rejsesang", 1999).

Den 47-årige Thomas Kjellerups sange er skrevet for at kunne synges, men er i deres udtryksfulde billeder og sprogbevidsthed et personligt anliggende, der bærer den enkelte sang videre til en samlet helhed og dermed knytter sig til linjen efter ungdomsmusikkens gennembrud i 60'erne, da nye komponister og tekstforfattere fremførte deres eget materiale. Herhjemme var det i 70'erne bl.a. Erik Grip, der i øvrigt medvirker som guitarist på nogle af Kjellerups tidligere indspilninger og dermed giver

sit seksstrengede ridderslag til kontinuiteten. Adskillige af disse sange skriver sig selvfølgelig ind enhver kanon. Men det kræver, at de kendes, og her svigter radioens musikkkanaler, der kun abonnerer på de etablerede, uanset kvaliteten. Derfor vil de kanoner, der står på de foregående sider, blive stående uændret. Det er ikke en kritik mod dem. De fortjener deres plads. Men de fortjener også at blive suppleret.

(Artiklen har i let ændret form været trykt som kronik i Jyllands-Posten den 5. februar 2005).

Danske recitativer

Takt og tone i dansk tale

AF MICHAEL BJØRK

I klassisk opera er der et begreb, der hedder *recitativ*. Det er ikke sang i almindelig forstand. Man kan ikke følge nogen bestemt melodi, og akkompagnementet består kun af nogle spredte akkorder. Det er snarere en slags tale, der fremføres med sangstemme. Det går op og ned, det går hurtigt og langsomt, og typisk går det lige over i en *arie*, hvor man genfinder den vanlige blanding af sang, melodi og orkesterakkompagnement.

Ligesom der er noder for almindelig sang, har klassiske komponister skrevet noder til deres recitativer. Sangeren Birgit Nilsson har engang fortalt, hvor svært det var for hende at indstudere et recitativ til en af Mozarts operaer. Hun stirrede skrækslagen på de ustrukturerede nodelinjer – ingen taktstreger, ingen synlig melodi, bare en række italienske sætninger, der skulle synges til noder i forskellige værdier. Det kunne lige så godt have været moderne tolvtonemusik, der jo ikke ligefrem hører til det, man synger i badeværelset.

Men så gik der en prås op for fru Nilsson. Dette her var jo bare almindelig tale! Mozart havde nøje

aflyttet almindelige italieneres fraserings og betoning i talesprog og genialt-humoristisk omsat det til toner af forskellig højde og værdi. Her var løsningen. Sangeren skulle bare forestille sig, at hun førte en livlig samtale med en veninde, så ville hun lande på Mozarts noder, og recitativet ville være perfekt!

Hendes opdagelse stemmer med den elementære sandhed, at alle sprog har rytme og melodi – eller takt og tone, om man vil. Det rytmiske element er grundlæggende i daglig tale, ikke bare i poesi. Det melodiske element har sine egne funktioner: Det kan angive en stemning, betone de meningsbærende ord, fortælle, hvor man er vokset op, og så videre. På dansk er rytmen og melodien måske endda væsentligere end på italiensk. Skønheden i det italienske sprog kan hvile på den klanglige vellyd. Det er ikke tilfældet i helt så høj grad på dansk; men så har vi *andre metoder*.

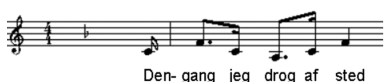
Dansk rytme

Jo mere jeg lytter, jo mere synes jeg, at vores dan-

ske talesprog har rytme, og at man står sig ved at respektere den. Rytmen er karakteristisk ved, at betonerne falder med næsten ens mellemrum i den givne sammenhæng.

Når det drejer sig om en verslinje, hvor stavelserne er betonet efter et helt regelret mønster, er rytmen let at gennemskue. Når vi siger ”dengang jeg drog af sted”, betoner vi automatisk hver anden stavelse: gang, drog, sted. Og betonerne i disse jamber ligger lige langt fra hinanden, sådan som de nu skal, når man marcherer.

Eksempel 1:

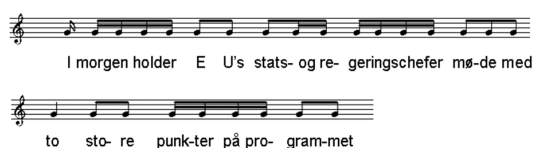
Men bevæger vi os bort fra sang og lyrik og lytter til almindelig tale, finder vi også rytme. Hør tv-oplæseren sige:

”I morgen holder EU’s stats- og regeringschefer møde med to store punkter på programmet.”

Speakeren vil sandsynligvis betone stavelserne på denne måde: ”I morgen holder EU’s stats- og regeringschefer møde med to store punkter på programmet.” Prøver man at slå rytmen i bordet, opdager man at betonerne ligger med regelmæssige mellemrum, næsten som et ur, der tikker; og resten af tv-indslaget vil sikkert blive oplæst i samme rytme.

I det sidste eksempel ser man, at der er forskelligt antal stavelser mellem betonerne. Hvordan løser vi det problem, hvis rytmen skal holdes? Simpelt hen ved, at vi ubevidst siger stavelserne hurtigere, når der er mange stavelser mellem betonerne. Der sker en slags mikrojustering af talehastigheden, sådan at rytmens regelmæssighed bevares.

Eksempel 2:

Det føles blødt, hjemligt og behageligt, når en op-

læser følger rytmen i en tekst, også en prosatekst. Han står sig ved at kende denne puls og følge den. Bliver det søvndyssende? Så kan oplæseren få sine lyttere til at vågne og spidse ører ved bevidst at bryde rytmen. Han kan standse op, læse hurtigere, holde pause – alt sammen med god stilistisk effekt i ’recitativet’.

Dansk melodi

Tonefaldet i dansk er et af de charmerende træk ved sproget. Uanset vores dialekt, benytter vi os alle af tonefald for at give vores ord farve eller vægt. I dialekterne er der indbygget en melodi, en slags udgangsposition. Jeg har lyst til at knytte et par kommentarer til kronjydernes melodi og den måde, den udnyttes på. Jeg kender den gennem venner og familie, ikke mindst min kone, der er fra Randers.

På Randersejnen taler man i etager. Betonerne hænger omkring to etager, en over- og en underetage. Når Randerspigen siger ”Vi taler i etager”, ligger de tre første ord på overetagen, det sidste ord på underetagen, og ordet ”i” er betonet. I eksempel 3 er ’overetagen’ omkring C’et og ’underetagen’ nede omkring G’et.

Eksempel 3:

Allerede når randrusianeren hilser på mig, hører jeg etagerne.

Eksempel 4:

– med en ekstra betoning på mit navns første stavelse. Og så føler jeg mig blandt venner.

Lidt opad mod Hobro har jeg også venner. Hos dem er rytmen ikke til at tage fejl af, jævnfør mine betragtninger ovenfor. Men jeg lægger især mærke til, at den ivrige dagligtale følger et totonet mønster. Som udgangspunkt ligger intervallet mellem de to toner omkring en tert, og der er altid en klar

betoning af den højeste af de to:

Eksempel 5:

Det totonede mønster kan bruges til alle formål, i al slags tale. Men det får en lille forskydning, når pulsen stiger. Bliver den talende lidt utilfreds – eller begejstret – øges intervallet fra en terts til en kvart eller endda en kvint:

Eksempel 6:

Og bliver kronjyden for alvor vred, kommer den højeste tone helt op i diskanten. Når vi nærmer os et oktavspring, forstår jeg, at nu skal jeg virkelig passe på:

Eksempel 7:

Varierende mønstre af denne art kan iagttages på kryds og tværs mellem landsdele, aldersgrupper, omgangskredse og så videre. Det danske recitativ nyder godt af den stadig skiftende påvirkning af vores gemyt, erfaring, opvækst, personlighed og stemning. Og recitativet kan uden tvivl sættes på noder, uanset hvilken variation af tale det drejer sig om. Dog, hvis man ville nedskrive det helt nøjagtigt, skulle man sikkert være en nutidig Mozart, og man ville nok finde det kendte notationssystem utilstrækkeligt.

Det vigtigste er også, at recitativet fungerer i praksis. Det giver vores tale farve og karakter; det udsender vigtige signaler og støtter os i at forstå hinanden. Personlig håber jeg, at recitativets mange toner og rytmer må leve længe endnu på dansk. Jeg, der er københavnner, holder meget af at kunne høre på sproget, at jeg nærmer mig Randers.

MICHAEL BJØRK er forfatter og instruktør for oversættere.

Rædselskabinettet

Med et blink i øjet kalder Ole Meisner det fjerde hæfte i serien ”Mediedansk” for ”Haderen”. Som de andre titler i serien – ”Vellyden”, ”Ordvalget” og ”Artiklen” – er det et trestavelsesord og denne gang ironisk bragt i familie med joviale begreber som ”Døgneren” og ”Fritteren”, som de fleste kan identificere som døgnkiosken og fritidshjemmet. Men hvad er så ”Haderen”? Det er i al sin uoverskuelige enkelhed de politiker- og journalistfraser, der indtager især lydmedierne og bedøver hørelsen. Forlodte sproglige vendinger i tomgang, nærmest et rædselskabinet, når Meisner fletter flosklerne sammen til hele sætninger, fx:

”Nu gælder det om ikke at sove i timen. Ministeren er klædt på til at melde ud. Hvis partierne giver ham deres opbakning, kan alle begrave stridsøksen og bøje argumenterne mod hinanden og sørge for en blød landing, hvad ministeren vil hilse med tilfredshed. Men resultatet kan også være, at der må strammes yderligere op, fordi man kun har set toppen af isbjerget, og hvis man ikke har fantasi til at forestille sig det, kan der kommenteres yderligere på det, inden man trækker i nødbremsen,” etc.

Ole Meisner har i bogen været så venlig at kursivere klicheerne i uddraget ovenfor. Her fik læseren selv mulighed for at gå på opdagelse i bogens veloplagte hensigt og afprøve sig selv. Der er også den lille tilfredsstillelse for læseren at finde et udtryk som ”kildre lattermusklerne” brugt i alvor. Meisner – sprogrevser med en rem af huden. Hvilket selvfølgelig er uretfærdigt at slå ned på, da bogen er særdeles præcis og pædagogisk lader hvert kapitel følge af opgaver, hvor læseren kan teste sin egen kyndighed. Flere gange kan det måske være nødvendigt at læse opgaven to gange for at opdage, hvor let man kommer til at jkke i den sproglige spinat.

Bogen er et opråb til mediefolk, men alle har glæde af at læse med.

M. B.

OLE MEISNER: Haderen. 46 sider. 79 kr. Syddansk Universitetsforlag.

Vi trænger til en sprogpolitik

På Folketingets vegne holdt præsidiets 1. næstformand, Svend Auken, denne tale ved jubilæumsfesten den 27. november

Det er mig en stor glæde at kunne byde velkommen til Modersmål-Selskabet her i Folketinget. Vi sidder i Landstingssalen, og det er dejligt at se så mange mennesker. Jeg skal hilse fra Folketingets formand, der oprindeligt var inviteret til at byde jer velkommen, men som ikke kunne være her, og derfor er jeg glad for at kunne gøre det på hans vegne.

Vi har mange problemer med det danske sprog i Folketingets præsidium. Og det skyldes ikke, at vi er nødt til at tale så meget udenlandsk, men det er, fordi vi er nødt til at høre så mange forskellige udgaver af det sprog, vi elsker. Vi gør det hver dag fra Folketingets formandsstol, når medlemmerne forsøger sig med det danske sprog. Det kan overraske, at folk, der er valgt i kraft af deres talegaver, mister den evne på vej til Folketinget.

Jeg tror, at det hænger sammen med den ulyksalige tendens på dansk til, at det talte sprog ved højtidelige lejligheder skal bindes af et manuskript og dermed af skriftsproget. De stakkels, udmærkede og velformulerede mennesker her i Folketinget, kommer op på Folketingets talerstol og transformeres til dårlige oplæsere af manuskripter, som andre har skrevet – og det kan være meget besværligt.

Vi er ikke sat til som smagsdommere at give gode råd til kollegerne – vi er faktisk kun sat til at skride ind, når man går over de sømmelighedens grænser, som selvfølgelig gælder for Folketingets talerstol, men vi kan ikke give hjælp til, hvordan man en gang udtrykker sig. Det danske folketing har en vigtig opgave i at beskytte dansk kultur og dermed i meget høj grad sproget og dets udtryksformer.

Som venner af det danske sprog vil vi gerne yde et bidrag til, at Folketinget er med til at højne nationens sprogforståelse. Det er et regelsæt, som vi hele tiden prøver at leve op til og bidrage til, men det er alt for sjældent, at det lykkes. Det er noget, vi arbejder utroligt meget med herinde, og vi håber at finde frem til mere levende debatformer, hvor medlemmerne taler fra deres plads i salen, og hvor vi prøver at få samtalen etableret.

Vi prøver at lære kollegerne, at det er langt mere interessant for de mange, der takket være fjernsyn og radio kan følge med i debatterne i Folketinget, at de bruger deres egne ord, og at de tænker, hvad de har tænkt sig at sige, og så siger det. For så har vi nemlig her i Folketinget nogle sprogets troldmænd, der kan oversætte selv den sværest tilgængelige syntaks til trykbar tekst i Folketingstidende.

Vi har for nylig her i Folketinget haft en debat om, hvorvidt vi skulle have en sprogpolitik i Danmark. Er det nødvendigt med en sprogpolitik? Ser vi på vore nabolande, så gør man såvel i Sverige som i Norge (og formentlig også i Finland, men det er næppe et sprog, der er helt så truet som vort) meget ud af bevidst at tage det fremmede ind og forvandle det til henholdsvis svensk og norsk, finde gode svenske og norske ord eller indoptage ord og vendinger fra det fremmede.

Vi vil uvægerligt blive påvirket i vores sprog af vores omgang med andre landes sprog – sådan er det i hele vores sproghistorie, og det har været med til at berige vores sprog, at vi har haft impulser udefra. Men dér prøver man bevidst at forsvenske eller fornorske både stavning og sprog, så det fremmede glider harmonisk ind i sproget. I Danmark har vi haft en tradition for, at selv de mest komplicerede fremmedord, når de er accepteret på dansk, bevarer den fremmede stavemåde. Ofte gælder det for eksempel for franske låneord.

Dertil kommer, at vi frit bruger det verdenssprog, der er skabt gennem de sidste halvtreds år, og som begejstrer os alle: ikke engelsk, men dårligt engelsk, som er gledet ind overalt, men i Danmark stort set uden modstand. Og med det resultat, at i stigende grad bliver det danske sprog fortrængt, ikke officielt, men sådan at forstå, at engelske fraser og engelske udtryk, både det kommercielle og det intellektuelle og i hverdagslivet vinder større og større indpas, uden at nogen sætter barrierer for det.

Derfor diskuterede vi også sprogpolitik som den politik, man vellykket har indført i både Sverige og

Norge. Jeg lyttede meget omhyggeligt til debatten, og det tror jeg også, at Modersmål-Selskabets mange eksperter har gjort, men det stod ikke tydeligt for mig, hvad konklusionen var: Har vi eller har vi ikke en sprogpolitik i Danmark? Det, der derimod ikke kan være diskussion om, er, at vi i allerhøjeste grad trænger til en sprogpolitik i Danmark. Netop når vi er midt i den internationale strøm af påvirkninger, som vi ønsker, og som vi byder velkommen, og hvor også sproget gerne skal fornyes, har vi brug for at sikre, at det sker på en ordentlig og reguleret måde.

Det skal være mit jubilæumsønske, at jeres forning og jeres arbejde sammen med alle os, der arbejder som interessenter i det danske sprogs mangfoldiggørelse og bevaring af det værdifulde i det danske sprog, at vi i fællesskab må have mulighed for i de kommende år at sikre en effektiv og ordentlig sprogpolitik.

Vi tror også, at en sådan sprogpolitik kan være med til at kunne integrere etniske grupper og fremmede folkeslag i vores samfund. Jeg er ikke i tvivl om, at et lettere tilgængeligt sprog, lettere tilgængelige stavemåder og en lettere tilgængelig grammatik vil gøre det langt lettere for folk med en anden baggrund at lære at kunne bruge vores sprog.

Det er en stor opgave, I har, og en stor opgave, vi har. I dag er en festdag, og det er et forrygende program, I har sammensat. Velkommen til Folketinget og velkommen til den fælles opgave med den fortsatte kamp for det danske sprog.

Modersmål-Prisen 2005

2004 gik prisen til professor Erik Hansen, men vi skal allerede nu i gang med at overveje, hvem æren skal tilfalde i november 2005. Medlemmerne indbydes til som sædvanlig og gerne så hurtigt som muligt at indsende begrundede forslag til kandidater.

Brev eller mail til formand Bent Pedersbæk Hansen.

Kontingent!

Langt de fleste af Selskabets godt 500 medlemmer har allerede for længst indbetalt kontingent for året 2005, der ved sidste generalforsamling blev fastsat til 225 kr. – dog kun 150 kr. for pensionister og studerende. Der er imidlertid stadig nogle medlemmer, som endnu ikke har været på posthuset eller brugt netbanken til at betale kontingentet – vel på grund af en forglemmelse. Selskabets kasserer erindrer derfor om at foretage indbetaling på giro reg.nr. 1199 konto 667 6901 snarest mulig.

Nye medlemmer

Selskabet har efter Bogmessen og Jubilæumsfejringen modtaget en del nye medlemmer og vi byder alle de nye velkommen. Skulle man ønske tidligere numre af medlemsbladet Sprog&Samfund kan man rette henvendelse til selskabets sekretær Birte Iversen, Engerødvej 34, 3200 Helsinge. Telefon 4879 6352 eller e-mail sek@modersmaal.dk. Anmodninger vil blive imødekommet i videst mulig udstrækning.

Tidligere årbøger

Selskabet råder over et mindre oplag af årbøger fra tidligere år. Køb heraf kan ligeledes ske ved henvendelse til sekretær Birte Iversen eller til C.A. Reitzels Boghandel og Forlag A/S, Nørregade 20, 1165 København K. Overfor Folketeatret. Telefon 3312 2400. Jubilæumsnummeret af Sprog&Samfund udleveres gratis i boghandelen til alle interesserede, så længe oplaget rækker. Så gå i Nørregade – det betaler sig!

Brochure

Selskabet fik til Bogmessen trykt et stort oplag af en ny hvervebrochure illustreret med farvetegninger af Ib Spang Olsen. Alle medlemmer kan ved henvendelse til sekretær Birte Iversen få tilsendt et antal brochurer ilagt giroblanket til tegning af nye medlemmer. Vi beder om, at du hjælper med mund-til-mund metoden til at skaffe nye medlemmer.

Fejlfyldt sprogtæst

Både i år og sidste år var der fejl i de "korrekte" svar til Journalisthøjskolens sprogprøve

AF JENS MØLLER NIELSEN

Det kan være svært helt at undgå stave-, sprog- og tegnsætningsfejl. Ja, i dagblade og nyhedsudsendelser, der kommer til verden under et hårdt deadlinepres, bliver det aldrig perfekt, hvor meget man end gør sig umage. Ej heller Sprog & Samfund (måske heller ikke denne kommentar) er fejlfri, men det klarer vi nok – så længe fejlene er få, og meningen er klar.

Når Danmarks Journalisthøjskole konstruerer sin optagelsesprøve, må man dog antage, at der er god tid til at læse korrektur. Man må også forvente, at skolens sprogundervisere hører til blandt landets bedste sprogbrugere, så i det mindste sprogtesten kun rummer de fejl, ansøgerne har til opgave at finde. Men sådan er det ikke.

Ved dette års prøve, som man kan se på skolens hjemmeside, skal man besvare en af opgaverne ved at oversætte vendingen "det var lige ved at gå galt for dem" til "det var (lige) på et hængende hår, at det gik galt for dem". Men det er jo noget vrøvl – skal man tvinge en betydning ned over sidstnævnte udsagn, må den være stik modsat, altså "det var i sidste øjeblik, at det gik galt for dem". Det betyder, at opgaven reelt ikke kan løses. I det hele taget må man undre sig lidt over denne del af prøven, der går ud på at oversætte forskellige ytringer til talemåder. Bevares, talemåder, klicheer og floskler er da korrekt dansk, og selvfølgelig skal ansøgerne til journalistuddannelsen kende sprogets faste vendinger (ikke mindst for at kunne forny dem). Men sender man ikke et lidt mærkeligt signal, når man ligefrem tester deres evne til at udtrykke sig gennem floskler?

I en anden del af prøven skal ansøgerne markere det som en fejl at skrive "han trækker med lysets

hast en dolk". Selvfølgelig plejer man at sige "lynets hast", og sandsynligvis vil det være en utilsigtet fornyelse, hvis nogen skriver "lysets hast" – men det betyder da ikke, at det er forkert. Igen virker det som om, Journalisthøjskolen arbejder imod sproglig fornyelse til fordel for flosklerne.

Dertil kommer nogle fejl i sprogtestens følgetekster, som ikke havde indflydelse på ansøgernes besvarelser, men forhåbentlig fik dem til at studse over Journalisthøjskolens sproglige formåen: Ifølge dansk retskrivning hedder det "tv-kanal" (ikke "TV-kanal"), "cuppen" (ikke "Cup'en"), "EU's" (ikke "EUs"), "SUKP's" (ikke "SUKPs") og "DKP's" (ikke "DKPs").

Ved sidste års prøve, der nu er taget af hjemmesiden, regnede Journalisthøjskolen det for en fejl at skrive "kulturministeriet" med lille begyndelsesbogstav, men det afhænger jo af konteksten. Og ved kommatesten havde Journalisthøjskolen tilsyneladende ikke opdaget, at dansk retskrivning på det tidspunkt rummede to forskellige grammatiske kommasystemer. "Sæt grammatisk komma," stod der – men rettevejledningen anerkendte ikke det nye komma.

Ved optagelsesprøven til journalistuddannelsen i Odense, som man ligeledes kan se på nettet, er det gået væsentligt bedre. Men selv om det er almindeligt, at danske aviser kun skriver tal med bogstaver, når de er etcifrede (otte, ni, 10, 11), findes der vist ingen retskrivningsregler imod at skrive "femten".

Selvfølgelig skal man være konsekvent i sin sprogbrug, men instruktionen til sprogpøven nævner altså ikke noget om, hvor Syddansk Universitet forventer, at ansøgerne sætter grænsen. Kommafejlen i samme instruktion er i øvrigt heller ikke køn – selv om man kan vælge frit, om man vil sætte komma foran ledsætninger, er det meningen, man skal være konsekvent inden for samme tekst.

Ikke mindst i en tekst, der bruges ved en sprogprøve for kommende journalister.

**Når Danmarks
Journalisthøjskole
konstruerer sin
optagelsesprøve,
må man dog antage,
at der er god tid til
at læse korrektur.**

Causeri og Generalforsamling 2005

Torsdag den 26. maj kl. 17-19 i Kompagnisalen, Kompagnistræde 39, København

Thorkild Thejsen causerer om "Sprog og kommunikation"

I en årrække har Thorkild Thejsen som chefredaktør af Danmarks Lærerforenings fagblad "Folkeskolen" fulgt debatten om undervisningen i modersmålet dansk og problemerne med undervisningen af tosprogede elever.

Som formand for Dansk Fagpresseforening har han deltaget i diskussionen om skriftlig kommunikation, og personligt har han oplevet i en periode at være totallammet af den sjældne sygdom Guillan-Barré Syndrom.

Modersmål-Selskabets generalforsamling 2005

Der indkaldes til ordinær generalforsamling i henhold til vedtægterne torsdag den 26. maj kl. 18 i Kompagnisalen, Kompagnistræde 39, København, med følgende dagsorden:

1. Valg af dirigent, 2. Årsberetning, 3. Aflæggelse af regnskab, 4. Fastsættelse af kontingent,
5. Indkomne forslag, 6. Valg af bestyrelsesmedlemmer og 7. Eventuelt.

Forslag, der ønskes behandlet på generalforsamlingen, må være kommet frem til formanden senest den 12. maj.

Der serveres en forfriskning

Til causeriet er alle velkomne, også selv om de ikke er medlemmer af Modersmål-Selskabet

Bjergprædikenens saligprisninger

Nu er det officielt: "Habseligkeiten" er det bedste tyske ord. En konkurrence udsendt af det tyske sprog- og kulturinstitut, Goethe-Institutet, udløste 22.838 forslag fra 111 lande til "das schönste Deutsche Wort", og nu har en jury udpeget "Habseligkeiten" som vinder.

Cand.mag. i tysk og engelsk, adjunkt Astrid Kunzendorf forklarer til Sprog & Samfund, at ordet betyder dyrebare eller kæreste ejendele, men vel at mærke ikke i materiel forstand:

"Ordet er et kompositum, dannet af to modsatte ord: 'haben', at besidde noget jordisk, og 'Seligkeiten', som betyder salighed og er et åndeligt begreb. Habseligkeiten refererer altså til dyrebare ejendele

– i modsætningen til kostbare – og er de ting man nødt til at miste eller de få ting, man tager med sig hvis man skal i eksil.

Ordet giver bibelske associationer til Bjergprædikenens saligprisninger (Mat. 5-7) (som på tysk starter 'selig sind...') idet Habseligkeiten er uerstattelige, har stor affektionsværdi og – som saligheden – er det sidste man slipper.

Ordet kan også forklares i kontrast til 'habengut' (på tysk 'Hab und Gut'). Det indbefatter alle ens jordiske besiddelser lige fra sofaen til juleplatten – og er derfor ikke decideret noget der har værdi for sjælen, som Habseligkeiten har. Man flytter med sit habengut men *flygter* med sine Habseligkeiten," fortæller Astrid Kunzendorf.

JMN.